

zastúpená heteronymia a tautonymia termínov (homo-/heterosémia vo viacerých nárečových oblastiach)³.

Toto konštatovanie platí všeobecne o skúmaných ľudových termínoch z oblasti pradiarstva a tkáčstva, nielen o metaforicky tvorených nárečových termínoch (predstavených v príspevku), pričom berieme do úvahy ľudový termín s funkciou jednoznačného slova, majúceho určitý ustálený význam v jednom tematickom odbore, ktorým sa definuje istá reália (porov. Horecký, 1956, s. 36). Na základe našich výskumov možno zhodnotiť, že zemepisné hľadisko zohráva pri skúmaní lexikálnej sémantiky ľudových termínov relevantné hľadisko, a preto sa nestotožňujeme s Horeckého tvrdením, podľa ktorého „nie je pre terminologické bádanie vcelku nijako podstatnejšie užitočné jazykovozemepisné zameranie...“ (1956, s. 9).

Metaforické významové posuny

Časť nárečových pradiarskych a tkáčskych termínov vzniká metaforickými posunmi významu základového slova, ktorých charakteristickým znakom je zmyslami vnímaná podobnosť. E. Krošláková hovorí o „zmyslovej metafore“ (1987, s. 46). Podľa nej najrozšírenejšie „metaforické prenosy významov vznikajú na základe podobnosti v tvare, mieste, v rozsahu a vo funkcii“ (c. d., s. 46), kombináciou viacerých základných vlastností východiskového pomenovania.

Členenie terminologických lexikálnych jednotiek (podľa E. Krošlákovej, 1987):

1. **v tvare:** napr. *kôň, koza, laba* (+ miesto), *brko, smrtka, hlava* (+ funkcia), *zub, ozuby, bábätko, cievka*, takmer všetky vyšívacie vzory,
2. **v rozsahu:** napr. *hrst', hŕstka*,
3. **v mieste:** napr. *podritka, podnoža, prsný/brušný návoj, ríťovie, čelo*,
4. **vo funkcii (vlastnosti):** napr. *sluha, pohonič, mládenec, rúčka, panák, mačatá, kobyliny* (+ tvar), *konik* (+ tvar).

Formálna podoba termínu

V našom materiáli prinášame jednotlivé druhy termínov, ktoré vystupujú v prenesenom význame v základnej alebo derivovanej podobe.

³ Ak predsa len zaznamenáme v jednej nárečovej oblasti lexikálnu homonymiu termínov z rovnakého tematického okruhu, získanú lexému musíme podrobiť hlbšej revízií, pretože ide s veľkou pravdepodobnosťou o chybný údaj. Príčiny zaznamenania chybného semému môžu mať kontextový charakter, napr. explorátor dostatočne nerozumie označeniu konkrétnej reálie, chýba opis tejto reálie; vedec spracúva lexiku na základe neúplného významového kontextu (napr. jednoslovné doklady v dotazníkoch); informátor zamieňa v opise ľudové termíny (rozpamätávanie pri rekonštrukcii technologických postupov) a pod.

Bez formálnej slovotvornej derivácie vznikli polysemizáciou na istom stupni prenesenia významu nárečové pradiarske a tkáčske termíny, ako napr. *noha, laba, mládenec, koza, kačka, krídlo, pes, pero, suka, sluha, striga, zub*; presunutím pomenovania do apelatívnej slovnej zásoby, napr. *barbora*

Z druhotných (deriváciou tvorených) nárečových termínov sú termíny najčastejšie tvorené 1. afixálnym spôsobom (zriedkavá je prefixálna derivácia, napr. *ozuby*, sufixálnou deriváciou, napr. *zubier, kobyliny, roženec, brkadlo, konik, rúčka, pavúček, kozlík, janko, hlavička* a pod., prefixálno-suffixálnou deriváciou); 2. zriedkavo zastúpené jednoslovné kompozitá sú tvorené a) zmeravením predložky s podstatným menom, napr. *podritka, podnoža*, b) kombináciou číslovky a podstatného mena, napr. *trojnožka, polsrdcia*, c) spojením koreňov dvoch podstatných mien, napr. nárečovo adaptovaný ľudový termín ako slovo cudzieho pôvodu *šáfvola*; 3. viacslovné pomenovania ako terminologizované lexikálne jednotky v skúmanom tematickom okruhu sú a) najčastejšie so zhodným adjektívnym prívlastkom, napr. *birčia/valašková vlna, psie uško*, (vyšívacie vzory) *húseničková formička, mačacie oko, konské zuby, krivá húsenica*, b) ustálené spojenia (najrozšírenejšie substantívne) predložkovej väzby, napr. (vyšívacie vzory) *na očká, na krielka, na kukučky, na pávov, na polsrdcia*, c) atributívne syntagmy s predložkovou väzbou, napr. (vyšívacie vzory) *na kurie rítiky, na medvedie oko, na štyri bozkávané srdcia* a pod. Viacslovné terminologizované jednotky typu b), c) sme inak medzi pradiarskymi a tkáčskymi termínmi nezaznamenali.

Terminologické jednotky tvoria hláskoslovné varianty, napr. *zubier: zuber/zubír/zubiér/zubier*, dedok: *džadek/džodek*; môžu sa odlišovať slovotvornými afixami, napr. *podnoža: podnož/podnoža/podnožaj/podnožajka*, alebo existuje rozkolísanosť pri určovaní odlišností medzi hláskoslovným variantom a inou lexémou, napr. *srdcká/srdiečka* (porov. Palkovič, 1987, s. 60).

Záver

Analyzované lexikálne jednotky vo funkcii termínov nevyčerpávajú celú problematiku tvorenia ľudových termínov. V lexikálno-sémantickej analýze sme bližšie nezohľadňovali lexikálne rozdiely, ktoré sú podmienené územnou diferenciaciou reálií a technologických postupov, napr. archaické/moderné výrobné postupy (snovanie na steny/na snovadlá), či náradia a nástroje (prisedná praslica/praslica so stojanom/praslica na kolovrate).

Predstavené analytické postupy pri určovaní nárečových termínov sú aplikovateľné na všetky pomenovacie jednotky terminologického systému v oblasti tradičného pradiarstva a tkáčstva.